

مجمع الفوائد في شرح الفرائد

تقريرات درس رسائل
استاد موسوی قزوینی (مدظله العالی)
با تصحیح معظم له

تقریر، تحقیق و تنظیم :
مؤسسه آیت الله العظمی بروجردی

جلد هفتم

سرشناسه: موسوی تهرانی، رسول، ۱۳۱۵ - شارح.
عنوان و نام پدیدآورنده: مجمع الفوائد فی شرح الفرائد: تقریرات درس رسائل موسوی تهرانی / تقریر، تحقیق و تنظیم، مؤسسه آیه الله العظمی بروجردی؛ ویراستار پرویز رستگار

مشخصات نشر: قم: طبّا، ۱۳۹۵ -

مشخصات ظاهری: ج.

شابک:

ISBN - ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۹۲۸۹۰ - ۰ - ۴ (دوره)

ISBN - ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۹۰۲۶ - ۴ - ۳ (۷. ج) ریال ۱۵۰۰۰۰

وضعیت فهرست نویسی: فیا.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد هفتم: ۱۳۹۶.

یادداشت: اثر حاضر شرح «فرائد الاصول» یا «الرسائل» شیخ مرتضی انصاری است که توسط سید رسول موسوی تهرانی تقریر شده است.

یادداشت: کتابنامه.

عنوان دیگر: تقریرات درس رسائل استاد موسوی تهرانی مدظله العالی.

موضوع: انصاری، مرتضی بن محمدامین، ۱۲۱۴ - ۱۲۸۱ ق. فرائد الاصول - نقد و تفسیر.

موضوع: اصول فقه شیعه - قرن ۱۳ ق.

شناسه افزوده: انصاری، مرتضی بن محمدامین، ۱۲۱۴ - ۱۲۸۱ ق. فرائد الاصول، شرح.

شناسه افزوده: رستگار، پرویز، ۱۳۴۰ - ویراستار.

شناسه افزوده: مؤسسه آیه الله العظمی بروجردی.

رده بندی کنگره: ۱۳۰۶ - ۴۰۲ ف ۸ الف / ۱۵۹ BP

رده بندی دیویی: ۲۷۸.۱۲۸

شماره کتابشناسی: ۵۵۴۲۸۲۶

مجمع الفوائد فی شرح الفرائد / ج ۷

تقریرات درس رسائل استاد موسوی تهرانی

- تقریر و تحقیق: مؤسسه آیه الله العظمی بروجردی
- ویراستار و عبارت پرداز: پرویز رستگار
- ناشر: انتشارات طبّا
- لیتوگرافی: تیزهوش
- چاپخانه: وفا
- نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶
- شابک (دوره): ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۹۲۸۹۰ - ۰ - ۴
- شابک (جلد ۷): ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۹۰۲۶ - ۴ - ۳
- تیراژ: ۳۰۰۰ نسخه
- قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

همه حقوق طبع محفوظ است

آدرس: قم خیابان انقلاب (چهارمردان) کوچه ۸، پلاک ۱۴۷

تلفن: ۳۷۷۵۴۲۸۸، صندوق پستی: ۶۶۶۵۸ - ۳۷۱۳۷

مقدمه

مباحث و قواعد اصولی بعد از ظهور اسلام، پیش‌نیاز مسائل فقهی و استنباط احکام شرعی بوده است، اما این نکته هرگز دلیل تأخر وجودی آن‌ها در ادوار گذشته تاریخ نیست، زیرا منشأ پیدایش اغلب این ضوابط و قواعد، لغت، عرف، حکم عقل و بنای عقلاست و روایات متعددی که در این باره سخن گفته‌اند، غالباً به حکم منابع یا شده که پدید آورنده این گونه قواعدند، ارشاد می‌کنند، چرا که شارع - و به تعبیر محقق نایینی رحمته الله، «رئیس العقلاء» - اغلب احکام و دستورات خود را بر اساس عرف، حکم عقل، طریقه عقلا و اصول ارتکازی رایج میان آن‌ها، تشریع و تبیین کرده، روشی نو و منزه از سیره عقلا در پیش نگرفته است، چنان که خداوند متعال می‌فرماید: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ»^(۱). بر همین اساس است که مرحوم شیخ انصاری رحمته الله خراسانی رضوان الله تعالی علیهما و بسیاری دیگر از اصولی‌ها، در موارد متعددی به لغت، عرف، حکم عقل و بنای عقلا استناد جسته، ریشه بسیاری از مسائل اصول را در این گونه امور جست و جو کرده‌اند.

البته، منشأ پاره‌ای از مسائل اصولی، شارع است، هرچند بعید نیست حکم او در این قبیل موارد نیز ارشاد به حکم عقل و بنای عقلا باشد.

در پی تقسیمی که اصولی برجسته شیخ محمد حسین اصفهانی - معروف به

«کمپانی»^(۱) - (متوفای ۱۳۶۱ ق) ارائه کرده است، مباحث علم اصول بر چهار بخش کلی اند^(۲):

۱- مباحث الفاظ: این بخش به بحث و بررسی مدلول الفاظ و ظواهر آنها - به طور عام - اختصاص دارد و فقیه به کمک آنها به فهم درست و صحیح معانی و مضامین الفاظ قرآن و حدیث دست می‌یابد. مانند مدلول امر، نهی، جمل خبریه، الفاظ عموم، مجمل، مبین و...

این گونه مسائل غالباً از لغت و احیاناً از اهل لسان و عرف گرفته شده‌اند یا این که مستند به اعتبار اهل علم هستند. از این رو، مرحوم شیخ انصاری شناخت مضامین و معانی الفاظ را - در صورتی که عرف شرعی درباره آنها وجود نداشته باشد - به عرف عام ارجاع می‌دهد^(۳) و رجوع به عرف خاص - مانند لغوی و متخصصان این قبیل امور - را برای تعیین معانی و ادعای حجت می‌داند^(۴). به هر حال باید پیشینه این نوع مسائل را غالباً در علوم ادبی و مانند آن جست و جو کرد.

۲- مباحث عقلیه: در این بخش سخن از ملازمات عقلی احکام است که خود بر دو بخش جداگانه است: ملازمات عقلیه غیر مستقلاً مانند وجوب مقدمه، مسئله ضد و مبحث اجتماع امر و نهی و ملازمات عقلیه مستقلاً مانند ملازمه بین حکم عقل و شرع، تحسین و تقبیح عقلی و...

چنان که می‌بینیم، پیشینه این نوع مسائل، با علوم عقلی که تاریخ آنها به قرن‌ها پیش از ظهور اسلام باز می‌گردد، مرتبط است.

۱. اصول الفقه، ج ۱، ص ۱۷.

۲. کتاب المکاسب، ج ۴، ص ۲۳۴.

۳. فرائد الاصول، ج ۱، ص ۱۷۷.

۳- مباحث حجت: آنچه در این قسمت موضوع بحث است، ادله و منابع احکام و چگونگی اعتبار آنهاست. مانند حجیت ظواهر کتاب و سنت، ظهورات عرفی، ظواهر الفاظ، خبر تقه و ...

این نوع مسائل نیز عقلایی اند؛ یعنی روش عقلا از دیرباز چنین بوده و شارع هم تنها آن را رد نکرده، در برخی موارد خاص امضا نیز فرموده است. بنابراین، در این باره هم حکم شرع تأسیسی نیست و تنها روش عقلا را تأیید می‌کند.

۴- مباحث اصول عملیه: این بخش عهده‌دار بحث از اصولی است که فقیه در صورت دست نداشتن به حکم واقعی، با به کارگیری آنها، احکام ظاهری شریعت را استنباط می‌کند. این اصول عبارت‌اند از: اصل برائت، احتیاط، تخییر و استصحاب.

از میان اصول یاد شده، تخییر، برائت و احتیاط عقلی، مستند به حکم عقل اند و شارع هم آن‌ها را امضا کرده است، اما ظاهراً تاریخ مسائل اصولی‌ای چون استصحاب، برائت و احتیاط شرعی به پس از ظهور اسلام باز می‌گردد^(۱)، گرچه بعید نیست حکم شرع در این زمینه نیز ارشاد به حکم عقل و بنای عقلا باشد چنان که روش عقل در باب استصحاب - حتی پیش از شریعت - ابقای حالت سابقه بوده

۱. احادیث فراوانی درباره حجیت استصحاب وجود دارد که مرحوم شیخ انصاری آن‌ها را در کتاب ارزشمند فرائد الاصول، تحت عنوان «الأخبار المستفیضة» درج کرده است (ر.ک: ج ۳، ص ۸۲ - ۵۵). همچنین، مبنای عمده برائت و احتیاط شرعی، حدیث رفع (نک: کتاب الخصال، ص ۴۱۷، باب التسعة، ح ۹) و اخبار تثلیث (ر.ک: وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۷۵ و ۷۶، باب ۹ از ابواب صفات قاضی، ح ۱) است که از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده‌اند (نیز نک: فرائد الاصول، ج ۲، ص ۵۰ - ۲۱ و ص ۸۶ - ۷۶).

و شارع نیز آن را تأیید کرده است^(۱).

علم اصول بخش دیگری نیز دارد که تعارض ادله (تعادل و تراجیح) نامیده می‌شود و در آن، صور تعارض دو دلیل نقلی به بحث گذاشته و راه حل‌های آن ارائه می‌شود.

مباحث این بخش نیز عقلی یا عقلایی‌اند مانند جمع عرفی در مواردی که متعارضین قابل این‌گونه جمع باشند. مانند عام و خاص، اصل تساقط متعارضین متکافئین و...

البته، گاه در این بخش به مسائلی نیز برمی‌خوریم که تاریخ پیدایش آن‌ها به پس از ظهور اسلام باز می‌گردد. مانند مسئله رجوع به مرجحات منصوصه^(۲).

به هر حال، باید سابقه پیدایش اغلب مسائل و قواعد اصولی را - با توجه به منابع پدیدآورنده آن‌ها - در ادوار تاریخی پیش از اسلام جست و جو کرد^(۳).

مهم‌ترین کتابی که مسایل اصولی در آن به نگارش درآمده «فرائد الأصول» مرحوم شیخ انصاری است که از زمان نگارش آن تا کنون به عنوان کتاب درسی تدریس می‌شود و از جایگاه ویژه‌ای در حوزه‌های علمیه برخوردار می‌باشد.

همچنین از میان فرزاندگانی که در سال‌های اخیر، در زمینه تدریس کتاب ارزشمند یاد شده، چهره مانگار داشته‌اند، استاد بزرگوار و مدقق حضرت آیت الله سید رسول موسوی تهرانی مدظله العالی است، معظم له بیش از چهل سال، به تدریس رسائل اشتغال داشته‌اند و آن را در قالب ده دوره از آغاز تا پایان درس داده‌اند.

۱. ر.ک: فرائد الاصول، ج ۳، ص ۱۵۸.

۲. وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۷۵ و ۷۶، باب ۹ از ابواب صفات قاضی، ح ۱.

۳. ر.ک: مقالات حقوقی، ج ۲، ص ۱۱۲ - ۱۱۰.

از این رو، مؤسسه حضرت آیت الله العظمی بروجردی رحمته الله با عنایات و توجهات حضرت آیت الله علوی بروجردی مدظلّه العالی بر آن شد، تا جلد هفتم این شرح گران سنگ را با نام «مجمع الفوائد في شرح الفرائد» که دربردارنده قسمتی دیگر از مبحث انسداد است، به زیور چاپ و نشر، آراسته کند.

در پایان، لازم است از محققان بزرگوار، آقایان: شیخ محمد رسولی، شیخ محمد ضا بهلوانی و کریم راضی واسطی که در تقریر، تحقیق و تنظیم، و از آقای سید محمد امام که در حروفچینی و صفحه‌آرایی، و به ویژه از جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ عباسعلی رحیمی که در تحقیق، تصحیح و نظارت بر نشر این کتاب، نقش مؤثری داشته‌اند کمال سپاس و قدردانی را داشته باشیم و از خداوند تعالی برای این عزیزان کامیابی روز افزون را خواستاریم.

مؤسسه حضرت آیت الله العظمی بروجردی رحمته الله

فهرست اجمالی

تنبيهات انسداد

ادامه تنبيه نخست

۱۹	بررسی ظن مقدماتی قریب الاجتهاد
۲۹	نقدی بر صاحب فصول
۳۷	نقدی دیگر بر صاحب فصول
۴۷	یک پشتیبانی نارسا از صاحب فصول
۵۹	مبنای سخن صاحب فصول و نقد ادبی
۶۹	بررسی سخنان برادر صاحب فصول و دلائل دوم ایشان
۸۱	شیخ محمد تقی و فراغ ذمه با ظن به طریق
۸۹	گواه‌هایی به سود سخن صاحب هدایه
۱۰۳	سبک و سنگین کردن گفته‌های صاحب هدایه
۱۱۳	راه‌های دستیابی به علم به واقع و طریق
۱۲۷	یک خرده‌گیری دیگر از صاحب هدایه
۱۳۷	نقد یک نقد بر صاحب فصول

تنبيه دوم

۱۴۹	برآیند انسداد؛ کشف یا حکومت؟
۱۶۷	نقدگرایش میرزای قمی به حکومت

۱۸۱	راز کلی بودن نتیجه مقدمات انسداد، بر مبنای حکومت (۱)
۱۹۱	راز کلی بودن نتیجه مقدمات انسداد، بر مبنای حکومت (۲)
۲۰۳	تقریر برگزیده شیخ؛ کشف یا حکومت؟
۲۲۳	نظریه کشف و عام بودن سبب و مرتبه ظن
۲۳۷	دیگر مرجحات ظنون هنگام انسداد
۲۵۷	سست کردن مرجحات برخی ظنون بر برخی دیگر
۲۶۹	سست کردن مرجح دوم
۲۸۱	سست کردن مرجح سوم
۲۹۳	راهی دیگر برای تعیین حاکمیت ظن
۳۱۱	نقد دیدگاه صاحب هدایه (تعیین عقلی)
۳۲۹	نقد نرمش مرحوم نراقی با انسدادی ها
۳۴۵	راهی دیگر برای ترجیح در گفته های نراقی
۳۵۵	دنباله گزارش سخنان مرحوم نراقی و نقد آن
۳۷۷	نقد شیخ انصاری بر تعیین دیگر ظنون
۳۹۱	جا های تعیین قضیه مهمله (۱)
۴۰۳	جا های تعیین قضیه مهمله (۲)
۴۱۵	گونه های دلالت امارات بر احکام
۴۳۷	دومین راه عام شدن نتیجه در دیدگاه کشف
۴۴۹	نقد های دومین راه تعمیم در دیدگاه کشف (۱)
۴۶۱	نقد های دومین راه تعمیم در دیدگاه کشف (۲)

۴۷۱	سومین راه تعمیم در دیدگاه کشف
۴۸۳	نقد سومین راه تعمیم
۵۰۱	آشتی دادن دو قاعده اصولی و فقهی در ترازوی نقد
۵۱۳	خرده گیری از گفته های شیخ انصاری
۵۲۷	تقریر حکومتی از مقدمات انسداد
۵۵۱	چگونگی گرفتن نهادن به ظن های اطمینانی و غیر اطمینانی
۵۷۳	عسر و حرج و نبودن احتیاط در مشکوکات
۵۹۱	بررسی سرنوشت مشکوکات
۶۱۱	مشکوکات و پیاده شدن یا شدن اصول لفظیه در آنها
۶۲۵	مشهور و پیاده شدن اصل لفظی در عقده های مشکوک
	پاسخ به اشکال راه یابی اصل برائت به مشکوک التکلیف و اصل لفظی
۶۳۹	به عقده های مشکوک
۶۵۷	گریز ناپذیری احتیاط و جایگاه خیر ثقه در این باره

فهرست تفصیلی

۷	مقدمه
۱۳	فهرست اسامی
	تنبيهات انسداد
۱۷	ادامه تنبيه نخست
۱۹	□ بررسی ظن مقلدان قریب الاست
۱۹	تبیین بحث
۲۰	به کارگیری ظن در حکم از سوی برخی مقلدان
۲۲	تطبیق متن
۲۹	□ نقدی بر صاحب فصول
۲۹	تبیین بحث
۳۰	تفاوت دو عرصه قضا و اجتهاد
۳۱	مخالفت راه‌هایی جز خبر با واقع
۳۳	تطبیق متن
۳۷	□ نقدی دیگر بر صاحب فصول
۳۷	تبیین بحث

اولويت رعايت حكم واقعي	۳۸
تطبيق متن	۴۱
□ يك پشتيبانی نارسا از صاحب فصول	۴۷
تبیین بحث	۴۸
اولويت حجيت ظن به طريق حكم	۴۸
ناهاگونی این سخن با گفته صاحب فصول	۴۹
دو مبنای حکومت و كشف در انسداد	۵۰
نقد ديگ صاحب فصول	۵۱
تطبيق متن	۵۲
□ مبنای سخن صاحب فصول و دلالت	۵۹
تبیین بحث	۶۰
مبنای سخن صاحب فصول	۶۰
نقد مبنای صاحب فصول	۶۱
تطبيق متن	۶۳
□ بررسی سخنان برادر صاحب فصول و دليل دوم ایشان	۶۹
تبیین بحث	۷۰
دیدگاه صاحب هداية المسترشدين	۷۰
دليل دوم حجيت ظن به طريق حكم	۷۲
تطبيق متن	۷۳
□ شيخ محمد تقی و فراغ ذمه با ظن به طريق	۸۱
تبیین بحث	۸۲

۸۲	چگونگی فراغ ذمه با ظن به طریق
۸۴	تطبیق متن
۸۹	□ گواه‌هایی به سود سخن صاحب هدایه
۹۰	تبیین بحث
۹۱	مقدمه چهارم صاحب هدایه
۹۴	تطبیق متن
۱۰۳	□ سبک و سنگین کردن گفته‌های صاحب هدایه
۱۰۴	تبیین بحث
۱۰۵	امتیاز دیدگاه صاحب هدایه
۱۰۵	خرده‌گیری از صاحب هدایه
۱۰۶	مخطئه و مصوبه
۱۰۷	واجب‌های تعبدی و توصلی
۱۰۸	تطبیق متن
۱۱۳	□ راه‌های دستیابی به علم به واقع و طریق
۱۱۴	تبیین بحث
۱۱۵	دستیابی به علم به واقع و طریق
۱۱۵	امکان علم به واقع و طریق آن
۱۱۶	طریق در طول واقع یا در عرض آن؟
۱۱۷	عدم امکان علم به واقع و طریق آن
۱۱۷	امکان علم به واقع و عدم امکان علم به طریق
۱۱۷	امکان علم به طریق واقع و عدم امکان علم به واقع

زمینه بحث از حجیت ظن	۱۱۸
تطبیق متن	۱۱۸
□ یک خرده گیری دیگر از صاحب هدایه	۱۲۷
تبیین بحث	۱۲۸
دلیل صاحب هدایه	۱۲۸
سپشتمه سخن صاحب هدایه	۱۲۹
نقد قیاس صاحب هدایه	۱۳۰
پاسخ مستتر که به صاحب هدایه و صاحب فصول	۱۳۱
تطبیق متن	۱۳۱
□ نقد یک نقد بر صاحب فصول	۱۳۷
تبیین بحث	۱۳۸
انحصار حجیت در ظن به واقع	۱۳۸
خرده گیری صاحب ضوابط الأصول از صاحب فصول	۱۳۹
پاسخ به صاحب ضوابط الاصول	۱۴۰
تطبیق متن	۱۴۱

تنبيه دوم ۱۴۷

□ برآیند انسداد؛ کشف یا حکومت؟	۱۴۹
تبیین بحث	۱۵۰
شرح دو مبنای کشف و حکومت	۱۵۱

دیدگاه‌های سه گانه درباره کشف و حکومت	۱۵۲
مبنای کشف و راه‌های تعمیم	۱۵۳
سرچشمه‌های کلی یا مهمل بودن حجیت ظن	۱۵۳
تطبیق متن	۱۵۵
□ نقد گرایش میرزای قمی به حکومت	۱۶۷
تبیین بحث	۱۶۸
گرایش میرزای قمی در ترازوی نقد	۱۶۸
راز دوم گرایش به حکومت یا کشف	۱۶۹
تطبیق متن	۱۷۱
□ راز کلی بودن نتیجه مقدمات انسداد، بر مبنای حکومت (۱)	۱۸۱
تبیین بحث	۱۸۲
مبنای حکومت و کلی بودن نتیجه دلیل انسداد	۱۸۲
یک پرسش	۱۸۴
پاسخ	۱۸۴
تطبیق متن	۱۸۵
□ راز کلی بودن نتیجه مقدمات انسداد، بر مبنای حکومت (۲)	۱۹۱
تبیین بحث	۱۹۱
سخن شیخ درباره کشف و عقل	۱۹۲
یک پرسش	۱۹۵
پاسخ	۱۹۵
تطبیق متن	۱۹۵

۶۸۰.....	مجمع الفوائد في شرح الفراند / ج ۷
۲۰۳.....	□ تقرير برگزیده شیخ؛ کشف یا حکومت؟
۲۰۴.....	تبیین بحث
۲۰۵.....	گزینش مبنای حکومت از سوی شیخ
۲۰۵.....	سه اشکال تقرير کشفی از مقدمات انسداد
۲۰۹.....	تطبیق متن
۲۲۳.....	□ نظریه کشف و عام بودن سبب و مرتبه ظن
۲۲۴.....	تبیین بحث
۲۲۵.....	نخستین راه عام شدن نتیجه در دیدگاه کشف
۲۲۶.....	مرجحات اسباب ظن
۲۲۷.....	تطبیق متن
۲۳۷.....	□ دیگر مرجحات ظنون هنگام انسداد
۲۳۹.....	تبیین بحث
۲۳۹.....	مرجح دوم اسباب ظنون در نظریه کشف
۲۴۰.....	مرجح سوم اسباب ظنون در دیدگاه کشف
۲۴۲.....	حجت نبودن اولویت ظنیه
۲۴۳.....	حجت نبودن شهرت فتوایی
۲۴۴.....	حجت نبودن استقرای ناقص
۲۴۵.....	تطبیق متن
۲۵۷.....	□ سست کردن مرجحات برخی ظنون بر برخی دیگر
۲۵۸.....	تبیین بحث
۲۵۸.....	کافی نبودن ظن متیقن الاعتبار

فهرست تفصیلی ۶۸۱

ویژگی‌های خبر صحیح اعلایی ۲۵۹

اشکال دیگر به ظن متیقن الاعتبار ۲۶۱

تطبیق متن ۲۶۲

□ سست کردن مرجح دوم ۲۶۹

تبیین بحث ۲۷۰

نقد پای مرجح دوم ۲۷۰

ضابطه‌پذیری برخی موارد ۲۷۱

یک پرسش ۲۷۳

پاسخ ۲۷۴

تطبیق متن ۲۷۴

□ سست کردن مرجح سوم ۲۸۱

تبیین بحث ۲۸۲

سستی‌های مرجح سوم ۲۸۲

تطبیق متن ۲۸۴

□ راهی دیگر برای تعیین حجیت ظن ۲۹۳

تبیین بحث ۲۹۵

دیدگاه صاحب هدایه درباره تعیین ۲۹۵

نقد صاحب هدایه بر این دیدگاه و پاسخش ۲۹۶

پاسخ هواخواهان تعیین عقلی ۲۹۶

تطبیق متن ۲۹۸

- نقد دیدگاه صاحب هدایه (تعیین عقلی) ۳۱۱
- تبیین بحث ۳۱۲
- ناسازگاری شیخ با سخن صاحب هدایه ۳۱۳
- تطبیق متن ۳۱۷
- نقد نرمنش مرحوم نراقی با انسدادی ها ۳۲۹
- تبیین بحث ۳۳۰
- همانندی سخنان مرحوم نراقی و صاحب هدایه ۳۳۱
- یک خرده گسی از فاضل نراقی ۳۳۲
- پاسخ مرحوم نراقی ۳۳۲
- شیخ و نقد سخنان فاضل نراقی ۳۳۳
- تطبیق متن ۳۳۳
- راهی دیگر برای ترجیح در گفته های نراقی ۳۴۵
- تبیین بحث ۳۴۶
- روش دیگر فاضل نراقی برای ترجیح ظن خبری ۳۴۶
- نسبت ترجیح و تعیین ۳۴۷
- توجیه سخن صاحب هدایه به سود فاضل نراقی ۳۴۹
- تطبیق متن ۳۵۰
- دنباله گزارش سخنان مرحوم نراقی و نقد آن ۳۵۵
- تبیین بحث ۳۵۷
- نقد گفته های فاضل نراقی ۳۵۸
- نقد دوباره سخنان صاحب هدایه ۳۶۰

یک خرده گیری دیگر از فاضل نراقی	۳۶۱
تطبیق متن	۳۶۲
□ نقد شیخ انصاری بر تعیین دیگر ظنون	۳۷۷
تبیین بحث	۳۷۸
شایسته نبودن برخی ظنون برای تعیین ، در نگاه مشهور	۳۷۸
شایستگی ظنون سه گانه برای حجیت	۳۸۰
تطبیق متن	۳۸۲
□ جاهای تعیین قضیه مهمله (۱)	۳۹۱
تبیین بحث	۳۹۲
۱. تعیین با تأیید مسطور اعلامیه	۳۹۲
راز تعیین کننده بودن مقطوع الاعیان	۳۹۴
یک نکته	۳۹۵
تطبیق متن	۳۹۶
□ جاهای تعیین قضیه مهمله (۲)	۴۰۳
تبیین بحث	۴۰۴
۲. تعیین با اماره ای تک و تنها	۴۰۴
پی آمد مقدمات انسداد در مسائل اصولی	۴۰۵
۳. تعیین با تأیید چند اماره	۴۰۶
نادرستی تخییر هنگام تعارض امارات	۴۰۶
تطبیق متن	۴۰۸

- ۴۱۵ گونه‌های دلالت امارات بر احکام □
- ۴۱۷ تبیین بحث
- ۴۱۸ حجت نشدن مسائل اصولی بنا بر مبنای کشف
- ۴۱۸ چگونگی امتثال با امارات نا همسان
- ۴۱۹ چگونگی امتثال با امارات همسان
- ۴۲۱ نبیان اماره رجحان یکی از امارات
- ۴۲۱ بیان اماره رجحان یکی از امارات
- ۴۲۲ باید ها و یک بختهد برابر امارات
- ۴۲۴ تطبیق متن
- ۴۳۷ دومین راه عام شدن نبیان در دیدگاه کشف □
- ۴۳۸ تبیین بحث
- ۴۳۸ حجت نبودن ظواهر اخبار صحیح
- ۴۴۱ تطبیق متن
- ۴۴۹ نقدهای دومین راه تعمیم در دیدگاه کشف (۱) □
- ۴۵۰ تبیین بحث
- ۴۵۱ نادرستی جدا کردن مظنون الاعتبار از دیگر ظنون
- ۴۵۲ نادرستی ویژه کردن مظنون الاعتبار به یک دسته خبر صحیح
- ۴۵۴ تطبیق متن
- ۴۶۱ نقدهای دومین راه تعمیم در دیدگاه کشف (۲) □
- ۴۶۲ تبیین بحث
- ۴۶۲ نادرستی تعدی به افراد خارج از علم اجمالی

ناکارآمدی اجماع مرکب برای تعمیم ۴۶۴

تطبیق متن ۴۶۵

□ سومین راه تعمیم در دیدگاه کشف ۴۷۱

تبیین بحث ۴۷۱

راز لغزش مدعیان اجماع مرکب ۴۷۲

راه سوم تعمیم در دیدگاه کشف ۴۷۳

نقایی ناکارآمد به شریف العلماء ۴۷۴

تطبیق متن ۴۷۵

□ نقد سومین راه تعمیم ۴۸۳

تبیین بحث ۴۸۴

تعارض قاعده اشتغال با دلیل فراوی ۴۸۵

رفع تعارض قاعده‌های اشتغال اصولی و اشتغال فقهی ۴۸۶

تطبیق متن ۴۹۰

□ آشتی دادن دو قاعده اصولی و فقهی در ترازوی نقد ۵۰۱

تبیین بحث ۵۰۲

خرده‌گیری از چگونگی آشتی دادن دو قاعده با هم ۵۰۲

نادرستی اجماع مرکب برای تقدم قاعده اصولی ۵۰۵

تطبیق متن ۵۰۵

□ خرده‌گیری از گفته‌های شیخ انصاری ۵۱۳

تبیین بحث ۵۱۴

عسر و حرج آوردن آشتی دو قاعده ۵۱۴

- ۵۱۶ دفع عسر و حرج با تبعیض در احتمال
- ۵۱۶ پذیرش دیدگاه شریف العلماء در پایان
- ۵۱۸ تطبیق متن
- ۵۲۷ □ تقریر حکومتی از مقدمات انسداد
- ۵۲۹ تبیین بحث
- ۵۳۰ پوآندهای تقریر حکومتی از مقدمات انسداد
- ۵۳۱ دوگانگی شیخ و آخوند در چگونگی حجیت ظن
- ۵۳۲ چگونگی عمل به احتیاط، هنگام برخورد با ظن ضعیف
- ۵۳۳ راز جاری شدن براءت در ممتنع الاحتیاط
- ۵۳۳ توضیحی دوباره از مرحوم شیخ
- ۵۳۵ تطبیق متن
- ۵۵۱ □ چگونگی گردن نهادن به ظن های اطمینانی و غیر اطمینانی
- ۵۵۲ تبیین بحث
- ۵۵۳ احتمالات در یک گله گوسفند
- ۵۵۴ شیخ انصاری و نقد آخوند خراسانی
- ۵۵۷ همراهی گاه و بی گاه احتیاط با ظن
- ۵۵۸ تطبیق متن
- ۵۷۳ □ عسر و حرج آور نبودن احتیاط در مشکوکات
- ۵۷۴ تبیین بحث
- ۵۷۵ یک خرده گیری سست از شیخ
- ۵۷۶ پاسخ مرحوم شیخ

۵۷۷ ارجمند نبودن احتمال ارسال در خبر مسند

۵۷۸ تطبیق متن

۵۹۱ □ بررسی سرنوشت مشکوکات

۵۹۲ تبیین بحث

۵۹۳ جایگاه قرعه در خانواده امارات

۵۹۴ نابینایی سراغ برائت رفتن در مشکوکات

۵۹۵ پی آمد پذیرش حجیت ظن

۵۹۶ فرق علت و حکمت

۵۹۷ پی آمد علم به ممانعت تبیین

۵۹۸ تطبیق متن

۶۱۱ □ مشکوکات و پیاده شدن یا نرسیدن اصول انشیه در آنها

۶۱۲ تبیین بحث

۶۱۲ راه نیافتن اصل به عقد مشکوک

۶۱۶ تطبیق متن

۶۲۵ □ مشهور و پیاده شدن اصل لفظی در عقدهای مشکوک

۶۲۶ تبیین بحث

۶۲۶ راه یابی اصل لفظی به عقدهای مشکوک با حجیت ظن

۶۲۷ روشی دیگر برای راه یابی اصل لفظی به عقدهای مشکوک

۶۲۸ دیدگاه مرحوم شیخ در این باره

۶۲۹ تطبیق متن

□ پاسخ به اشکال راه یابی اصل برائت به مشکوک التکلیف و اصل لفظی

۶۳۹ به عقدهای مشکوک

۶۴۰ تبیین بحث

۶۴۱ پادرمیانی اجماع در این جا

۶۴۳ زیر و بم های انحلال علم اجمالی

۶۴۴ چکیده ای از تفاوت دو تقریر کشف و حکومت

۶۴۶ تطبیق متن

۶۵۷ □ گریزناپذیری احتیاط و جایگاه خبرثقه در این باره

۶۵۸ تبیین بحث

۶۵۸ شرط احتیاط در سکرات

۶۵۹ تفاوت رو کردن به خبر واحد، هنگام افتتاح و انسداد

۶۵۹ ویژگی های برخی راویان خبر واحد

۶۶۱ تطبیق متن

۶۶۷ □ فهرست آیات

۶۶۹ □ فهرست روایات

۶۷۱ □ فهرست مصادر